

ارتباط میان نگرش مذهبی و شایستگی اجتماعی والد-فرزندی با فراساخت هیجانی

(مورد مطالعه: دبیرستان‌های شهر ساوه)*

ملیحه فیروز صمدی^۱

طهمورث آقاجانی^۲

فاطمه شاطریان^۳

بهزاد شوقی^۴

جمال صادقی^۵

چکیده:

این پژوهش با هدف شناخت ارتباط میان نگرش مذهبی و شایستگی اجتماعی والد-فرزندی با فراساخت هیجانی انجام شد. جامعه آماری پژوهش حاضر را کلیه دانش آموزان دختر و پسر مقطع دبیرستان شهرستان ساوه که در سال تحصیلی ۹۰-۹۱ مشغول به تحصیل بودند، به تعداد ۶۱۲۰ نفر، تشکیل می‌داد که با استفاده از فرمول کوکران و روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای ۲۵۰ نفر به‌عنوان حجم نمونه انتخاب شد. پرسش-نامه‌های فراساخت هیجانی، روی دانش‌آموزان اجرا گردید و از والدین آن‌ها نیز خواسته شد تا پرسشنامه‌های نگرش مذهبی و شایستگی اجتماعی را تکمیل نمایند. داده‌های بدست آمده از پرسشنامه‌ها با استفاده از مدل آماری رگرسیون چند متغیره و نرم افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفت. یافته‌ها نشان داد که حدود ۲۷/۵ درصد واریانس متغیر فراساخت هیجانی بوسیله رابطه خطی با متغیرهای شایستگی اجتماعی و نگرش مذهبی خانواده تبیین می‌شود که سهم شایستگی اجتماعی تقریباً ۱۸/۸ درصد و سهم نگرش مذهبی خانواده تقریباً برابر با ۸/۷ درصد بود. همچنین نتایج پژوهش نشان داد رابطه بین شایستگی اجتماعی و نگرش-مذهبی خانواده با فراساخت در دانش‌آموزان دختر و پسر تفاوت دارد، بطوریکه در دانش‌آموزان دختر سهم نگرش مذهبی در تبیین فراساخت آن‌ها بیشتر از شایستگی اجتماعی برآورد شده است، و این درحالی است که در دانش‌آموزان پسر، فراساخت هیجانی پیش‌بینی‌کننده قوی‌تر نسبت به نگرش مذهبی می‌باشد.

کلید واژه: نگرش مذهبی، شایستگی اجتماعی والد، فرزند، فراساخت هیجانی.

* تاریخ وصول: ۹۲/۱/۲۹ تاریخ پذیرش: ۹۲/۵/۱۶

۱- کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساوه malihesamadi@gmail.com

۲- عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر قدس Taghajani47@yahoo.com

۳- عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساوه fshaterian@yahoo.com

۴- دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ساوه، باشگاه پژوهشگران جوان، ساوه، ایران Bsh417@ymail.com

۵- عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل

۱- مقدمه و بیان مسأله

فراشناخت به عنوان هرگونه دانش یا فرآیند شناختی تعریف می‌شود که در ارزیابی، نظارت و کنترل شناخت، مشارکت دارد و به عنوان جنبه‌های عمومی شناخت، شامل همه اطلاعات شناختی و برخی زمینه‌های خاص فراشناختی است که با آشفتگی روانشناختی مرتبط هستند. همچنین اطلاعاتی که از نظارت فراشناختی استخراج می‌شوند، اغلب به عنوان احساسات ذهنی که می‌تواند بر رفتار تأثیرگذار باشند، تجربه می‌شوند. فراشناخت از عوامل تأثیرگذار بر پردازش اطلاعات است که کاربردهای مهمی در زمینه‌های صنعتی و سازمانی دارد (ولز، ۲۰۰۶).

بعد هیجانی به انگیزشی اشاره می‌کند که فرد نسبت به مسائل شناختی خود دارد و بعد ذهنی و شناختی نیز به شناخت اطلاعات فرد و به عبارتی به دانش شناختی فرد بر می‌گردد. بطور کلی گاتمن^۱ (۱۹۹۷) فرا هیجان را سازماندهی مجموعه‌ای از افکار و احساسات والدین درباره هیجان‌ات خود و فرزندانشان تعریف کرده اند (پارسایی، ۱۳۸۹). به عبارت دیگر دانش فراشناختی به باورها و نظریه‌های افراد در مورد شناخت و حالات هیجانی‌اشان (نظیر باورهای آن‌ها در مورد معنای خاص از افکار و اثربخشی حافظه و...) اشاره دارد. یکی از مواردی که در حیطه فراشناخت قرار دارد فراشناخت هیجانی است. فراشناخت هیجانی معمولاً عقاید و باورهایی را که فرد در مورد پردازش شناختی خود، احساسات، هیجان‌ات و... دارد مشخص می‌کند و منجر به انتخاب راهبردهای تفکر می‌شود (آنتونی، ۲۰۰۸). هرچه باور فرد به توانایی‌های خود بیشتر باشد، بهتر می‌تواند موقعیت‌های گوناگون را تحلیل کند که این تحلیل نقش سودمندی در فرایندهای فراشناختی دارد. به عبارتی این افراد هستند که باورهایشان را در زمینه توانایی‌های خود شکل داده و بطور فعال آن‌ها را مورد تجدید نظر قرار می‌دهند. بنابراین آنچه حائز اهمیت است، فرمول بندی پردازش شناخت درونی و قوانین و مکانیسم‌هایی است که موجب می‌شود تا افراد به تعبیر و تفسیر باورهای خود پردازند (بیابانگرد، ۱۳۸۷). باور افراد در زمینه توانایی خود موجب استفاده بیشتر دانش فراشناختی و توانمندی تشخیصی در انتخاب بهترین راه-های مراقبتی و درمانی می‌گردد (موسز و دیگران، ۲۰۰۷).

مارک آنتونی^۲ (۲۰۱۰)، در پژوهشی رابطه بین فراشناخت، دقت و اضطراب را مورد بررسی قرار داد. یافته‌ها نشان داد که سه بعد فراشناخت (عقاید منفی راجع به افکار غیر کنترل، اعتمادشناختی، کنترل فکر) بطور مثبت با اضطراب ارتباط دارد و هر یک بطور مستقل اضطراب را پیش‌بینی می‌کنند.

1-Guttman.

2-Marcantonio.

بطورکلی مشخص شد که نوع فراشناخت از جهت مثبت یا منفی بودن می‌تواند در بروز اضطراب سهیم باشد.

همچنین تحقیقات نشان می‌دهد بین عوامل فراشناخت و اضطراب، فشار روانی و افسردگی رابطه وجود دارد (اسپادا و دیگران، ۲۰۱۱). لیهای^۱ (۲۰۰۶)، نیز در بررسی ارتباط بین دیدگاه فراهیجانی والدین و روش‌های کنترل و برخورد با محیط اجتماعی دریافت افرادی که دیدگاه منفی در مورد هیجانات داشتند، دارای مشکلات بیشتری در برخورد با مسائل زندگی خود بودند و از روش‌های خطرآفرین بیشتری برای کنترل محیط خویش استفاده می‌کردند. وی بیان می‌دارد یکی از کانون‌های اثرگذار بر شکل‌گیری مناسب فراشناخت هیجانی محیط خانواده است. همچنین حمایت والدین از فرزندان و پذیرش فرزندان توسط والدین (که ادراکات محیطی را می‌سازد) در توسعه و تقویت باورهای انگیزشی و فراشناختی کودکان تأثیر گذار است.

کاتز^۲ (۲۰۱۱)، معتقد است که دیدگاه فراهیجانی به عنوان یک متغیر محافظت کننده از کودکان، برابر اثرات زیانبار موقعیت‌های غیرقابل تحمل (از جمله موقعیت‌های اضطراب آفرین) وارد عمل می‌شود و منجر به روابط بهتری بین همسالان می‌گردد. بهرامی و رضوان (۱۳۸۸)، نیز در زمینه تأثیر جنسیت و فراشناخت هیجانی و تأثیر تعلیم و تربیت والدین در این زمینه به این نتیجه رسیدند که تفاوت معناداری در میزان فراشناخت هیجانی در دو جنس وجود ندارد.

شایستگی اجتماعی، بیانگر توانایی فرد در سازمان دادن منابع فردی محیطی و حفظ آن‌ها است (سیمرد- کلیک من^۳، ۲۰۰۷، نقل از بنی اسدی و باقری، ۱۳۹۰). عقاید و نگرش‌های افراد تحت تأثیر فرهنگ و تربیت خانواده شکل می‌گیرد و افرادی که تحت عقاید قوی تربیت می‌شوند در اجتماع نیز مؤثر و مفیدتر عمل می‌کنند. در مدل شایستگی اجتماعی مؤثر که توسط هالبرست دنهام و دانسمور^۴ (۲۰۰۱)، ارائه شد، ارسال مؤثر پیام، دریافت مؤثر پیام و تجربه کردن را سه عنصر مهم شایستگی اجتماعی مؤثر معرفی کرده‌اند. از این رو دانش ارتباط غیرکلامی به فرد کمک می‌کند تا در ارسال، دریافت، خواندن و تفسیر پیام‌های غیرکلامی بطور مؤثر عمل کند و نقش مهمی در ایجاد صمیمیت و اعتماد در برقراری تفاهم و درک متقابل و سازگاری اجتماعی داشته باشد. بطورکلی تفسیر و فهم

1-Leahy

2-Katz.

3-Semrud-Clikeman.

4-Halberstadt, Denham &Dunsmore.

رفتارهای غیرکلامی دیگران، هم تسهیل کننده درک حالات عاطفی دیگران است و هم در تعاملات اجتماعی موثر است. افرادی که سطح بالایی از شایستگی اجتماعی دارند، در رمزگذاری و رمزخوانی علایم غیر کلامی، مهارت بهتری دارند (چایو، ۲۰۱۰). کریستنسن و همکاران^۱ (۱۹۸۰) عقیده دارند که حساسیت به پیام‌های غیر کلامی، عنصر مهمی از شایستگی اجتماعی است (بنی اسدی و باقری، ۱۳۹۰). کارین نیت زل و دوپکینس^۲ (۲۰۰۹)، در پژوهشی پیرامون ارتباط نوع رفتار والدین در حل مشکلات فرزندان دریافتند مادرانی که تحصیلات بالاتری دارند اطلاعات فراشناختی بیشتری ایجاد می‌کنند و مادرانی که کودکانشان را افرادی مشکل دار می‌پندارند و خود نیز بدلیل تجربه کم برنامه‌ای برای حل مشکلات فرزندان نداشتند کودکان و تلاش فعالانه‌شان را در حل مشکلات کمتر تشویق می‌کردند. درحالیکه مادران با تحصیلات بالا نه تنها در حل مشکلات فرزندان نقش کمکی داشتند بلکه تلاش کودکان در حل مشکلاتشان را نیز مورد تشویق قرار می‌دادند. بنابراین ایجاد روابط مناسب خانوادگی با شکل گیری فراشناخت هیجانی بهنجار رابطه مستقیم داشته و یکی از بازتاب‌های شکل گیری این بعد بهنجار شناختی در شایستگی اجتماعی فرزندان و والدین می باشد.

بنی اسدی و باقری (۱۳۹۰)، در تحقیقی تحت عنوان دانش ارتباط غیرکلامی و شایستگی اجتماعی به این نتیجه رسیدند که بین دانش ارتباط غیر کلامی با شایستگی اجتماعی، ارتباط مستقیم و معنی داری وجود دارد.

همچنین سازه فراشناخت هیجانی و تأکید آن بر نقش تفکرات و احساسات والدین درباره هیجان‌ات، در فرآیند فرزند پروری مورد استقبال محققان قرار گرفته است. باکو^۳ (۲۰۰۹) در پژوهش خود دریافت مادرانی که در بعد آگاهی (پذیرش) در سطح بالایی بودند، دارای فرزندان هستند که نمره بالاتری در هوش عاطفی به دست آورده و همچنین شایستگی اجتماعی بهتری را نشان دادند. همچنین وی بیان می‌دارد که وجود دانش فراشناختی مناسب، منجر به افزایش اعتماد به نفس فرد و یادگیری بهتر او می‌شود.

علاوه بر شایستگی اجتماعی، نوع نگرش مذهبی فرزندان هم از کانون خانواده و نحوه نگرش والدین نشأت می‌گیرد. والدین در تقویت نگرش مذهبی فرزندان نقش بسزایی دارند. مذهب برای افراد در مواجهه با مشکلات، منبعی حمایتی است و باورها و فعالیت‌های مذهبی به عنوان روشی تعریف

1-Christensen & et al

2-Carin Neitzel and Dopkins.

3-Bacow

شده است که منابع مذهبی مانند دعا و نیایش، توکل و توسل به خداوند را برای مقابله به کار می‌برد. همچنین رفتارهای مذهبی مانند نماز خواندن، صداقت، اعتقاد به خداوند، مطالعه کتاب‌های مذهبی از طریق ایجاد امید و تشویق در جهت ایجاد دیدگاه مثبت نسبت به شرایط موجود و بیرون‌کشیدن فرد از یک بحران مایوس‌کننده که بر آن‌ها تسلط چندانی هم ندارد، یک نوع آرامش درونی ایجاد می‌کند (یاوری، ۱۳۸۵).

منظور از نگرش مذهبی، نگرش نظام‌داری از باورها و اعمال نسبت به امور مقدس است. ایستاری است که معطوف به امر مقدس در دو بعد آشنایی و دین باوری می‌شود، نگرش به امور ماورائی است که احراز و تقویت آن یگانگی، ثبات، استمرار و پایداری فرد در جامعه را موجب می‌شود (همان منبع). در پژوهشی که در خصوص رابطه میان ذکر و دعا با میزان اضطراب دانشجویان انجام شد، نتایج نشان داد بین نگرش مثبت به دعا و نیایش فردی با میزان اضطراب دانشجویان رابطه معکوس وجود دارد و ذکر خدا به عنوان نیرویی برای مقابله با استرس شناخته شده است (شریفی، ۱۳۸۸).

نگرش‌ها و باورهای مذهبی هر فرد ریشه در باورهای خانواده دارد. افرادی که باورهای مذهبی قوی دارند در برخوردهای اجتماعی نیز قوی عمل می‌کنند و شایستگی‌های بالاتری از خود نشان می‌دهند. شایستگی‌های اجتماعی فرزندان با یک بعد قوی ارتباط دارد و آن هم نگرش‌ها و باورهای مذهبی است که از عمق خانواده بر می‌خیزد. مذهب به عنوان مجموعه‌ای از اعتقادات، باورها و نیایش‌ها و نیز ارزش‌های اختصاصی و تعمیم یافته، از مؤثرترین تکیه‌گاه‌های روانی به شمار می‌رود که قادر است معنای زندگی را در لحظه لحظه‌های عمر فراهم کند و در شرایط خاص نیز با فراهم سازی تکیه‌گاه‌های تبیینی، فرد را از تعلیق و بی‌معنایی نجات دهد (ایگال و دیگران، ۲۰۰۹).

آرگیل^۱ (۲۰۰۹)، در پژوهش خود دریافت که ابعاد متفاوت نگرش مذهبی پیش بینی‌کننده معناداری برای مقیاس‌های سازگاری و شایستگی اجتماعی دانشجویان بود.

فرارو، وکلی و مور^۲ (۲۰۰۶) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که بین نگرش مذهبی زنان و مردان تفاوت معنی‌داری وجود دارد، بطوریکه نگرش مذهبی زنان بیشتر از مردان است. همچنین سامانی و لطیفیان (۱۳۸۷)، مشاهده کردند که سطح تحصیلات والدین بر سطح اعتقادات مذهبی دانشجویان تأثیر دارد بطوری که فرزندان طبقات با تحصیلات متوسط بیشترین اعتقادات مذهبی را از خود نشان می‌دهند. از سوی دیگر هرچه تحصیلات مادران افزایش می‌یافت، سطح اعتقادات مذهبی

1-Argyl.

2-Ferraro & Kelly-Moor.

فرزندان آن‌ها کاهش می‌یافت. همچنین، تحصیلات والدین بر نوع نگرش فرزندان در خصوص جمع‌گرایی یا فردگرایی و خودکنترلی هیجانی آن‌ها مؤثر بود.

با توجه به آنچه که گفته شد در این پژوهش سعی بر این داریم که به شناسایی رابطه میان سه متغیر نگرش‌های مذهبی والدین، شایستگی‌های اجتماعی والد-فرزندی، فراشناخت هیجانی بپردازیم. در پژوهش‌های قبل این سه متغیر با هم مورد بررسی قرار نگرفته‌اند و ما در این مقاله سعی در بررسی رابطه همزمان این سه متغیر داریم، که سؤالات این تحقیق در راستای بررسی هدف پژوهش، شامل موارد زیر می‌باشد:

- ۱- آیا بین نگرش مذهبی والدین و شایستگی اجتماعی والد-فرزندی با فراشناخت هیجانی در دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه رابطه وجود دارد؟
- ۲- آیا بین نگرش مذهبی والدین و شایستگی اجتماعی والد-فرزندی با فراشناخت هیجانی در دانش‌آموزان پسر دوره متوسطه رابطه وجود دارد؟
- ۳- آیا رابطه شایستگی اجتماعی والد-فرزندی و نگرش مذهبی خانواده با فراشناخت هیجانی در دانش‌آموزان دختر و پسر متفاوت است؟

۲- روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر بر مبنای هدف از نوع کاربردی و از نظر روش به دست آوردن داده‌ها از نوع توصیفی-همبستگی می‌باشد بطوریکه برای بررسی سؤالات تحقیق و تحقق یافته‌ها، از نظرسنجی با افراد درگیر مسأله (دانش‌آموزان و والدین آن‌ها) استفاده شد. همچنین بر مبنای نوع داده‌های گردآوری شده از نوع کمی می‌باشد که در این راستا پرسشنامه‌هایی برای دریافت نظرات دانش‌آموزان و والدین آن‌ها در دبیرستان‌های شهرستان ساوه توزیع شد و نتایج درج گردید.

۲-۱- جامعه، روش نمونه‌گیری و حجم نمونه

جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کلیه دانش‌آموزان دختر و پسر دوره متوسط شهرستان ساوه است که در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ به تعداد ۶۱۲۰ نفر مشغول به تحصیل می‌باشند. نمونه مورد مطالعه در پژوهش حاضر با استفاده از فرمول تعیین حجم نمونه کوکران به تعداد ۲۵۰ نفر بر اساس روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شد. بدین صورت که در مرحله نخست از کل مدارس دبیرستانی شهرستان ساوه، سه دبیرستان دخترانه و سه دبیرستان پسرانه به طور

تصادفی انتخاب گردیده، سپس از هر مدرسه ۱ کلاس به صورت تصادف انتخاب شد. در نهایت ۱۱۵ نفر از دانش آموزان دختر و ۱۳۵ نفر از دانش آموزان پسر انتخاب شدند.

۲-۲- ابزار گردآوری داده‌ها

پژوهش حاضر شامل سه پرسشنامه می‌باشد؛ پرسشنامه اول حاوی سؤالات مربوط به شایستگی اجتماعی است که از پرسشنامه استاندارد ایبری، مونتی مایور و فلان نری (۱۹۹۳) ترجمه کرمی و درودی (۱۳۸۶) استفاده شد. این بخش دارای ۲۰ گویه (سؤال) می‌باشد که شایستگی اجتماعی بین فرزندان و والدین آن‌ها در خانه را اندازه‌گیری می‌کند. والدین یک پرسشنامه درست و نادرست و فرزندان یک پرسشنامه تطبیقی را تکمیل می‌کنند. همسانی درونی ۰/۹۲ تا ۰/۹۳ برای پدران و مادران بدست آمده است. همچنین اعتبار این مقیاس با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ محاسبه گردید که ضریب مربوطه برابر با ۰/۸۶ بدست آمد.

پرسشنامه دوم مربوط به فراشناخت هیجانی (MCQ) است که از پرسشنامه استاندارد ولز و کارترایت^۱ (۲۰۰۴) استفاده شد. این بخش دارای ۳۰ سؤال (گویه) می‌باشد که حیطه‌های فراشناختی را در پنج مقیاس جداگانه به شرح زیر مورد سنجش قرار می‌دهد:

(۱) باورهای مثبت درباره‌ی نگرانی (مانند نگرانی به من کمک می‌کند تا با مسائل مقابله کنم)
 (۲) باورهای منفی درباره‌ی نگرانی که با کنترل ناپذیری و خطر مرتبط هستند (مانند وقتی نگرانیم شروع می‌شود، نمی‌توانم جلوی آن را بگیرم).

(۳) اطمینان شناختی ضعیف (مانند ناتوانی در کنترل افکارم نشانه ضعف مناست)

(۴) خودآگاهی شناختی (مانند به نحوه کارکردن ذهنم توجه زیادی دارم)

(۵) باورهایی در مورد نیاز به کنترل افکار

طبق نمره گذاری مربوط به این پرسشنامه، نمره‌ی بالا در فراشناخت نشان دهنده اضطراب بالا می‌باشد. در پژوهش حاضر نیز اعتبار پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برابر با ۰/۷۳ برآورد شد.

پرسشنامه سوم نیز حاوی نگرش مذهبی است که از پرسشنامه براهنی (۱۳۸۳) برای این کار استفاده شد. این پرسشنامه دارای ۳۰ سؤال است که میزان نگرش مذهبی دانش آموزان را ارزیابی می‌کند و بر اساس مقیاس لیکرت نمره گذاری می‌شود. جهت بررسی اعتبار پرسشنامه نگرش مذهبی از

ضریب آلفای کرونباخ بهره گرفته شد که این ضریب برابر با ۰/۹ برآورد شد. همچنین لازم به ذکر است که جهت بررسی روایی پرسشنامه‌ها از روایی صوری استفاده شد که بدین منظور پرسشنامه‌ها به تأیید متخصصین این حوزه رسید و قبل از اجرا تغییرات لازم داده شد. در این پژوهش داده‌های جمع‌آوری شده از پرسشنامه‌ها با استفاده از دو روش توصیف و تحلیل داده‌ها مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. در بخش نخست (توصیفی) از شاخص‌های مرکزی و پراکندگی و نمودارها استفاده شد و در بخش دوم به منظور آزمون سؤال‌های پژوهش از مدل آماری رگرسیون چند متغیره استفاده شد.

۳- یافته‌های پژوهش

لازم به ذکر است که نرمال بودن متغیرهای این پژوهش توسط نمودارهای هیستوگرام مورد بررسی قرار گرفت و شواهد نشان داد که این نمونه‌ها از یک توزیع نرمال تبعیت می‌کنند. در ادامه ابتدا به بررسی ارتباط میان هر سه متغیر نگرش مذهبی والدین، شایستگی اجتماعی والد-فرزندی و فراشناخت هیجانی می‌پردازیم و سپس سؤالات پژوهش را بررسی می‌نماییم.

۳-۱- آزمون سؤالات پژوهش

در این بخش از مقاله با توجه به ماهیت متغیرها، سؤال‌های پژوهش با استفاده از رگرسیون چندگانه مورد آزمون قرار می‌گیرد.

سؤال ۱: آیا بین نگرش مذهبی والدین و شایستگی اجتماعی والد-فرزندی با فراشناخت هیجانی در دانش آموزان دختر دوره متوسطه رابطه وجود دارد؟

بر اساس اطلاعات جدول ۱، نگرش مذهبی خانواده تقریباً ۱۶/۳ درصد از تغییرات مربوط به فراشناخت هیجانی دانش‌آموزان دختر را توجیه می‌کند ($R^2=0/163$). این رقم در خصوص شایستگی اجتماعی تقریباً به ۳/۱ درصد کاهش یافته است. همچنین محاسبات مربوط به آماره‌ی F نشان داد که مجذور همبستگی چندگانه در سطح ۰/۰۱ معنادار است ($p=0/01$; $F=12/4$, $df=2$ و 103).

جدول ۱. آمار توصیفی مدل با استفاده از روش گام به گام (سوال ۲)

مدل	متغیر های پیش بین وارد شده در مدل	ضریب همبستگی	ضریب همبستگی مجذور	همبستگی تعدیل شده	ΔR^2	سطح معنی داری
۱	نگرش مذهبی والدین	۰/۴۰۴	۰/۱۶۳	۰/۱۵۵	۰/۱۶۳	۰/۰۱
۲	نگرش مذهبی خانواده شایستگی اجتماعی	۰/۴۴۱	۰/۱۹۵	۰/۱۷۹	۰/۰۳۱	۰/۰۵

همچنین با توجه به اطلاعات جدول ۲ می توان معادله رگرسیون بر اساس ضرایب استاندارد را به شرح زیر نوشت :

(شایستگی اجتماعی) $-0/181$ - (نگرش مذهبی خانواده) $-0/364$ = (Y) فراشناخت فرایجانی پیش بینی شده

بر پایه مدل رگرسیون بالا می توان گفت: با افزایش یک انحراف استاندارد در «نگرش مذهبی» و «شایستگی اجتماعی» به ترتیب به میزان $0/364$ و $0/181$ انحراف استاندارد از «فراشناخت هیجانی» دانش آموزان دختر دوره متوسطه کاسته می شود.

جدول ۲. ضرایب هر یک از متغیرها در مدل اندازه گیری (۲)

های وارد شده در مدل	مدل	B	انحراف استاندارد	ضرایب استاندارد شده متغیرها (Beta)	t	سطح معناداری
۱. عرض از مبدا		۱۰۹/۸	۶/۸۸		۱۵/۹	۰/۰۱
۲. ضریب متغیر مذهبی خانواده		-۰/۳۳۲	۰/۰۸۳	-۰/۳۶۴	-۴/۰۲	۰/۰۱
۳. ضریب متغیر تنگی اجتماعی		-۰/۴۳۵	۰/۲۱۸	-۰/۱۸۱	-۲	۰/۰۵

سؤال ۲. آیا بین نگرش مذهبی والدین و شایستگی اجتماعی والد- فرزندی با فراشناخت هیجانی در دانش آموزان پسر دوره متوسطه رابطه وجود دارد؟

چنانکه در جدول ۳ ملاحظه می شود، متغیر شایستگی اجتماعی به تنهایی تقریباً $23/2$ درصد از تغییرات مربوط به فراشناخت هیجانی دانش آموزان پسر را تبیین می کند ($R^2 = 0/232$). تقریباً $6/4$ درصد از واریانس فراشناخت هیجانی دانش آموزان پسر، وابسته به نگرش مذهبی خانواده می باشد. همچنین

محاسبات مرتبط به آماره-ی F نشان داد که مجذور همبستگی چندگانه در سطح ۰/۰۱ معنادار است (F=۲۶/۳، df= ۱ و ۹۴؛ p=۰/۰۱).

جدول ۳. آمار توصیفی مدل با استفاده از روش گام به گام (سوال فرعی ۲)

متغیر های پیش بین وارد شده در مدل	ضریب همبستگی	مجذور ضریب همبستگی	همبستگی تعدیل شده	ΔR^2	سطح معنی داری
شایستگی اجتماعی	۰/۴۸۲	۰/۲۳۲	۰/۲۲۶	۰/۲۳۲	۰/۰۱
شایستگی اجتماعی نگرش مذهبی خانواده	۰/۵۴۴	۰/۲۹۶	۰/۲۸۵	۰/۰۶۴	۰/۰۱

بر اساس داده های موجود در جدول ۴، می توان معادله رگرسیون را به شرح زیر نوشت :

(نگرش مذهبی خانواده) $-0/257 - (شایستگی اجتماعی) = -0/436 (Y)$ فراشناخت فراهیجانی پیش بینی شده

یعنی با افزایش یک انحراف استاندارد در شایستگی اجتماعی و نگرش مذهبی خانواده، به ترتیب به میزان ۰/۴۳۶ و ۰/۲۵۷ انحراف استاندارد از فراشناخت هیجانی دانش آموزان پسر دوره متوسطه کاسته می شود.

جدول ۴. ضرایب هر یک از متغیرها در مدل اندازه گیری (سؤال ۳)

متغیرهای وارد شده در مدل	مدل	B	انحراف استاندارد	ضرایب استاندارد شده متغیرها (Beta)	t	سطح معناداری
۱. عرض از مبدا		۱۱۰/۰۶	۵/۷		۱۹/۲	۰/۰۱
شایستگی اجتماعی	ضریب متغیر	-۱/۰۰۶	۰/۱۷۶	-۰/۴۳۶	-۵/۴	۰/۰۱
نگرش مذهبی خانواده	ضریب متغیر	-۰/۲۴۲	۰/۰۷۲	-۰/۲۵۷	-۳/۷	۰/۰۱

سؤال ۳: آیا رابطه شایستگی اجتماعی والد - فرزندی و نگرش مذهبی خانواده با فراشناخت هیجانی در دانش آموزان دختر و پسر متفاوت است؟

سؤال ۳ پژوهش نیز با استفاده از رگرسیون چند متغیره پاسخ داده شد که خلاصه محاسبات مربوط به آن در جدول ۵ نشان داده شده است:

جدول ۵. ضرایب متغیرهای وارد شده در مدل اندازه گیری

سطح معناداری	t	(Beta)	R ²	متغیرهای وارد شده در مدل	شماره
۰/۰۱	۵/۵	۰/۶۰۸	۰/۰۳۶	نگرش مذهبی خانواده* جنس	۱
۰/۰۱	-۴/۵	-۰/۵۰۵	۰/۱۱۵	شایستگی اجتماعی* جنس	

چنانکه در جدول ۵ ملاحظه می‌شود، میزان R² و Beta مشاهده شده هر دو متغیر در سطح ۰/۰۱ معنی دار است. بنابراین می‌توان سؤال صفر را در سطح ۰/۰۱ رد کرده و با ۹۹ درصد اطمینان گفت رابطه بین شایستگی اجتماعی و نگرش مذهبی خانواده با فراشناخت هیجانی در دانش آموزان دختر و پسر تفاوت معنی داری وجود دارد.

۴- بحث و نتیجه گیری

پیشرفت‌های شگرف در فناوری و سرعت تغییر در دنیایی که در آن زندگی می‌کنیم انسان را بر آن می‌دارد که توجه بیشتری به نظام آموزشی و تعلیم و تربیت خانواده نماید و شرایطی را فراهم کند تا فرزندان بتوانند حداکثر توانایی بالقوه خود را پرورش دهند و در جهت رسیدن به شایستگی‌های اجتماعی که برای آن‌ها طراحی شده، تلاش نموده و موفق شوند. شایستگی اجتماعی بین والد - فرزندی در فرآیند رشد متحول می‌شود. رفتارهای اجتماعی بزرگسالان از فرایندهای اجتماعی شدن دوره کودکی ریشه می‌گیرد. بنابراین نوع روابط فرزندان با والدینشان در محیط خانه و در جمع خانوادگی تأثیر مستقیمی در روابط خارج از محیط خانه آن‌ها دارد. سازگاری و روابط متقابل صحیح در کانون خانه، به تبع به شایستگی‌های اجتماعی بالا منجر می‌شود. افرادی که در بیان انگیزه‌ها، احساسات، هیجانات، عقاید و نگرش‌هایشان در خانواده موفق‌تر عمل می‌کنند می‌توانند تأثیر مطلوب‌تری بر دیگران در محیط اجتماعی بگذارند و ارتباط سازنده‌ای با دیگران داشته باشند (ابوالقاسمی و همکاران، ۱۳۹۰).

یکی از موضوعات مهمی که متأثر از هر دو عامل محیط اجتماعی و خانواده بر فرزندان است، مسأله نگرش‌های مذهبی و فراشناخت هیجانی است که تحت تأثیر خانواده و والدین صورت می‌گیرد. یعنی هرچه نگرش مذهبی و شایستگی اجتماعی را در افراد تقویت کنیم بعد فراشناخت هیجانی که در این پژوهش اشاره به نگرانی و اضطراب دارد را می‌توانیم کاهش دهیم. از طرفی شیوه تربیتی اقتدارمنش موجب پیشرفت شایستگی اجتماعی و مهارت در برقراری روابط اجتماعی فرزندان می‌شود (هنریکسون، ۲۰۰۶).

۴-۱- تفسیر یافته‌های پژوهش

توصیف نتایج نشان داد، میزان فراشناخت هیجانی دانش‌آموزان پسر (۸۱/۴۶)، بالاتر از دانش‌آموزان دختر (۷۶/۷۵) بود. به عبارت دیگر میزان هیجان‌ناخت اضطرابی دانش‌آموزان پسر بیشتر از دانش‌آموزان دختر می‌باشد. همچنین نتایج نشان داد میانگین شایستگی اجتماعی در دانش‌آموزان دختر (۱۲/۱۴)، بیشتر از دانش‌آموزان پسر (۹/۱۲) برآورد شده است. یعنی رفتارهای مشاخره آمیز بین والدین و فرزندان دختر، کمتر از فرزندان پسر می‌باشد. از طرفی نگرش مذهبی در خانواده دانش‌آموزان دختر (۸۴/۰۷) اندکی بالاتر از خانواده دانش‌آموزان پسر (۸۰) به دست آمد. البته شایان ذکر است که در این پژوهش ۵۴/۷ درصد از افراد گروه نمونه را دانش‌آموزان پسر تشکیل می‌دادند و این رقم در مورد دانش‌آموزان دختر ۴۵/۳ درصد بود.

در تبیین این فرضیات می‌توان بیان کرد که: شایستگی اجتماعی در برگیرنده عواملی چون خود - آگاهی، آگاهی اجتماعی، مدیریت خود، مهارت‌های ارتباطی و مسئولیت تصمیم‌گیری است. هسته مرکزی شایستگی اجتماعی مهارت‌های ارتباطی است زیرا از طریق مهارت ارتباطی مؤلفه‌های دیگر آن کسب می‌شود. کانون خانواده یکی از نهادهای اصلی آموزش و شکل‌دهی مهارت‌های ارتباطی مؤثر می‌باشد. بنابراین اگر خانواده بعد معنویت را در این روابط بین افراد تقویت کند به نسیبه بر روی شایستگی تأثیر گذاشته است چرا که هرچه نگرش مذهبی قوی باشد فرد شایستگی اجتماعی بالاتری کسب خواهد کرد. از طرفی داشتن شایستگی اجتماعی در سطح نرمال و یا بالا می‌تواند نحوه مقابله با شرایط ناخوشایند را به طور مؤثر در فرد تقویت کند. شایستگی اجتماعی بالا باعث کاهش فراشناخت هیجانی (اضطراب) خواهد شد. در زمینه تعامل اجتماعی، رفتارهای کلامی و غیر کلامی نقش مؤثری دارند. رفتارهای غیرکلامی از جمله حالات چهره، کیفیت صدا، سرعت کلام، هیجان‌ناخت مختلف و به طور کلی آگاهی از رفتارهای غیرکلامی و هیجان‌ناخت نقش مهمی در ایجاد ظرفیت‌های شایستگی اجتماعی و توانمندی فرد ایفا می‌کند و در خلال تعامل اجتماعی است که فرد، شایستگی‌های خود را نشان می‌دهد. پس دانش ارتباط غیر کلامی فرد را توانا می‌سازد تا انتظارات، افکار، احساسات، هیجان‌ناخت دیگران را درک کند از طرفی نارسایی در رفتارهای غیر کلامی منجر به برداشت و تفسیر نادرست می‌شود و فرد را به سمت پرخاشگری، اضطراب و افسردگی می‌کشاند که این خود به نوعی روی مؤلفه‌ی مدیریت خود در شایستگی اجتماعی تأثیر منفی می‌گذارد به گونه‌ای که فرد، نتواند عواطف خود را تنظیم و رفتارهای تکانه‌ای خود را کنترل کرده و عواطف خود را به شیوه‌ی مناسب و اجتماع‌پسند ابراز کند. بنابراین داشتن شایستگی اجتماعی بالا خود می‌تواند انواع فراشناخت‌های هیجانی منفی از قبیل

اضطرب را کاهش دهد.

این نتایج با یافته‌های یآوری (۱۳۸۵)؛ ایگل و همکاران^۱ (۲۰۰۹)؛ آرگیل^۲ (۲۰۰۹) و گورمن^۳ (۲۰۰۵) ترجمه نریمانی و دگرماندروک (۱۳۸۷)، همخوانی دارد. از طرفی بیرامی (۱۳۸۶) نشان داد که مذهبی بودن با کاهش تمایلات خودکشی، رضایتمندی از زندگی، برخوردها و روابط اجتماعی و ... همخوانی دارد. همچنین هنریکسون و هاگر^۴ (۲۰۰۶)، اظهار می‌دارد که شیوه تربیتی اقتدارمنش موجب پیشرفت شایستگی اجتماعی و مهارت در برقراری روابط اجتماعی فرزندان می‌شود. همچنین یافته‌ها نشان داد که اگرچه هر دو متغیر شایستگی اجتماعی و نگرش مذهبی خانواده در کاهش اضطراب دانش‌آموزان موثر است، اما در دانش‌آموزان دختر نقش نگرش مذهبی خانواده بیشتر از شایستگی اجتماعی بود. در حالیکه در دانش‌آموزان پسر نقش شایستگی اجتماعی در کاهش اضطراب، بیشتر از نگرش مذهبی خانواده بود. نتایج این پژوهش با یافته لوونتال و همکاران^۵ (۲۰۰۷) همخوانی دارد.

۲-۴- پیشنهاد بر اساس نتایج پژوهش

۱- با توجه به اینکه رفتارهای غیرکلامی از اصول ایجاد و تقویت شایستگی اجتماعی است استفاده صحیح و مناسب از رفتارهای غیرکلامی با توجه به موقعیت‌های گوناگون به افراد آموزش داده شود.

۲- به دلیل اهمیت شایستگی اجتماعی در کاهش فراشناخت هیجان، راه‌های شکل‌گیری و تقویت این متغیر آموزش داده شود.

۳- نحوه مقابله با موقعیت‌های پر استرس زندگی در مقاطع گوناگون بصورت آزمایشی آموزش داده شود.

برای تحقیقات آتی پیشنهاد می‌شود راه‌های بهبود شایستگی اجتماعی به دلیل نقش و اهمیت آن در ابعاد مختلف زندگی در پژوهشی آزمایشی به تصویر کشیده شود.

فهرست منابع

۱. ابوالقاسمی، عباس، جمالویی، حسن رضایی، نرمیانی، محمد و زاهد بابلان، عادل، (۱۳۹۰)، مقایسه

1-Egall & etal.

2-Argyl.

3-Gorman.

4-Henricson and Rocker.

5-Loewenthal and et al.

- شایستگی اجتماعی و مؤلفه‌های آن در دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری و دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی پایین، متوسط و بالا، مجله ناتوانی‌های یادگیری، دوره ۱، شماره ۱/۲۳-۶.
۲. بنی‌اسدی، حسن و باقری، مسعود، (۱۳۹۰)، دانش ارتباط غیر کلامی و شایستگی اجتماعی، مقاله اندیشه و رفتار، دوره ۵ پنجم، شماره ۲۰، صص ۲۴-۳۶.
۳. بهرامی، فاطمه و رضوان، شیوا، (۱۳۸۸)، رابطه افکار اضطرابی با باورهای فراشناختی در دانش‌آموزان دبیرستانی مبتلا به اختلال اضطراب فراگیر، مجله روانپزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران، سال سیزدهم: شماره ۳، صص ۲۴۹-۲۵۵.
۴. بیابانگرد، الف، (۱۳۸۷)، تحلیلی بر فراشناخت و شناخت درمانی، تازه‌های علوم شناختی، سال چهارم، شماره ۴، صص ۱۳-۲۵.
۵. بیرامی، منصور، (۱۳۸۶)، مقایسه سلامت عمومی و خودکارآمدی دانشجویان دارای عقاید مذهبی بالا با دانشجویان دارای عقاید مذهبی پایین. پایان نامه مقطع کارشناسی ارشد، دانشگاه تبریز.
۶. پارسایی، عین‌اله، (۱۳۸۹). رابطه سبک‌های فراهیجانی والدین با خودکارآمدی و هوش عاطفی دانش‌آموزان دوره متوسطه، مجله علمی پژوهشی علوم رفتاری، ۶(۳)، صص ۱۷-۲۹.
۷. سامانی، سیامک و لطیفیان، مرتضی، (۱۳۸۷)، بررسی تأثیر اعتقاد به ارزش‌های مذهبی و جمع‌گرایی بر خودکنترلی هیجانی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.
۸. شریفی، طیبه، (۱۳۸۸)، بررسی رابطه نگرش دینی با سلامت عمومی، افسردگی، اضطراب، پرخاشگری و شکیبایی در دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی اهواز، پایان نامه کارشناسی ارشد گرایش روان‌شناسی عمومی. دانشگاه اهواز.
۹. گورمن، جین. چنگ، (۱۳۸۷)، اختلالات هیجانی و ناتوانی‌های یادگیری در کلاس‌های ابتدایی، ترجمه: محمد نرمانی و ناصر دگر ماندرووق، چاپ اول، اردبیل: انتشارات نیک آزمون، (تاریخ انتشار به زبان اصلی ۲۰۰۵).
۱۰. یآوری، فاطمه، (۱۳۸۵)، تأثیر فیلم‌های معناگرا با توجه به شاخص‌های شخصیتی بر نگرش مذهبی و احساس معنابخش‌بودن زندگی در دانشجویان کارشناسی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.

11. Antonietti, A.; Colombo, B. & Lozotsev Y.(2008). Undergraduates' meta cognitive knowledge about the psychological effects of different kinds of computer supported instructional tools. *Computer Human Behavior*, 24(5), Pp:

72-98.

12. Argyl, M. (2009). *Psychology and Religion, an Introduction, (first edition)*. San Francisco: Jossey-Bass.
13. Bacow, T; Pincus, DB.; Ehrenrieiche, J. & Brody, L.(2009). The meta cognitions questionnaire for children: Development and validation in a clinical sample of children and adolescents with anxiety disorders. *Journal of Anxiety Disorders, 23(6)*, Pp: 727–736.
14. CarinNeitzel, A. and Dopkins,S.(2009). Parenting behaviour during child problem solving: The roles of child temperament, mother education and personality, and the problem-solving context. *International Journal of Behavioral Development, 28 (2)*, Pp:166–179.
15. Chau-kiu,C. & Tak-yan, L. (2010). *Improving social competence through character education*. Department of Applied Social Studies, City University of Hong Kong. *Journal of Evaluation and Program Planning, 33 (4)*, Pp:255–263.
16. Egall, E.; Kroll, J.; Carry, K.; Johnson, M & Erickson, P. (2009). personality scale and religiosity in a US outpatient sample. *Personality and Individual Difference Journal, 37(4)*, Pp: 1023- 1031.
17. Ferraro, K. F & Kelly-Moor, J.A. (2008). Religious consolation among men and women: Do health problem spur seeking?. *Journal of Scientific Study in Religion, 39(2)*, Pp:220-234.
18. Henricson, C and Rocker, D.(2006). Support for the parents of Adolescents: a review. *Journal of Adolescence, 23(3)*, Pp:763-783.
19. Henricson, C. and Rocker,D.(2006). Support for the parents of Adolescents: a review. *Journal of Adolescence, 23(3)*, Pp:763- 783.
20. Katz, L. F.(2011). Parental meta-emotion philosophy in families with conduct-problem children: link with peer relations. *Journal of abnormal child psychology, 32(4)*, Pp:385-399.
21. Loewenthal, K. M; Macleod, A. K & Cinnirella, M. (2007). Are women more religious than men? Gender differences in religious activity among different religious group in the UK. *Personality and Individual Differences, 32(4)*, Pp:133-139.
22. Marcantonio, M; Spada,G. and Adrian Wells. (2010). *The Relationship among Meta cognitions, Attention Control, and State Anxiety*. School of Human and

Life Sciences, Roe Hampton University, Whitelands College, London: United Nation.